

ACTA MUSEALIA

Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně
a Muzea regionu Valašsko, Vsetín

XX

2022/1-2

OBSAH:

Studie

Soubor raně středověkých předmětů z Hostýnských vrchů Fojtík Adam, Popelka Miroslav, Slaná Andrea	6
Hraběcí rod Bukůvků z Bukůvky ve Valašském Meziříčí na přelomu 19. a 20. století Pavel Lasztovcica	22
Nebeklíče a Štěpné zahrady z fondů Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně Veronika Balajková	48
Porodní báby z Podradhoště: vliv působení zkoušených porodních bab na mateřskou a kojeneckou úmrtnost na území bývalého rožnovského soudního okresu od konce 18. století do 30. let 20. století na příkladu Horní Bečvy Sabina Máchová	72
Berní úřad ve Valašských Kloboukách v letech 1850–1914 Petr Odehnal	98
Kamenosochařský závod Františka Zbořila ve Starém Městě u Uherského Hradiště Aleš Nařák	138

Musealia

Masky, kostýmy, maškary. Maskované občůzky a průvody v tradici jihovýchodní Moravy na fotografiích, uměleckých dílech i hmotných dokladech. Výstava v Muzeu luhačovického Zálesí 7. 10. 2021 – 18. 9. 2022 Blanka Petráková	166
Orlickoústecký malovaný betlém rodiny Kadlečkovy Alena Prudká	170
Orientační závody pro zdravotně postižené Dušan Hráý	178

Personalia a miscelanea

Gratulace PhDr. Věře Kovářů, první etnografce zlínského muzea Alena Prudká	188
Soupis desátků ve farnosti vizovické z roku 1658 Milan Krajča	194
Soubor dvou roubených objektů čp. 18 a čp. 19 v prostoru tvrziště ve Slavkově pod Hostýnem. Snahy o záchranu. Zdeněk Krajcar	200

Recenze

KOŠTUŘÍKOVÁ, Jana. Příběh vizovického pečiva. Vydání první. Vizovice: město Vizovice ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně, příspěvkovou organizací, 2022. 179 stran. Milada Fohlerová	212
--	-----

Hraběcí rod Bukůvků z Bukůvky ve Valašském Meziříčí na přelomu 19. a 20. století¹

*/ The Counts Bukuwka von Bukuwky in Valašské Meziříčí
at the turn of 19th and 20th century*

Pavel Lasztovicza

Abstract:

In the second half of the 19th century, the town of Valašské Meziříčí experienced a period of extensive development, which attracted rich or socially well-established families to settle there. Jaromír, the Count Bukuwka von Bukuwky (1845-1936), a retired commissioned cavalry officer of mounted infantry and a royal official, also moved there with his family and he soon started participating in the local cultural life. Together with his wife, Marie Agatha, Countess Bukuwka von Bukuwky (neé Stillfried von Rathenitz; 1845-1929) they became members of Museum Society and both contributed considerably towards its social rise. They also actively supported Salvatorian convent, and it was the Countess Bukuwka von Bukuwky, who invited Congregation of Merciful Sisters of the Saint Cross to the town. After the downfall of the Austro-Hungarian Empire and the birth of the Czechoslovak Republic, however, the role of the Earl's family changed. From their former prominent elite position they found themselves in social isolation, which they were then never able to overcome. The objective of this study is to use the example of Jaromír, the Count Bukuwka von Bukuwky, and his closest family to observe the role of the aristocratic elites in the social structures of small Moravian towns in the late era of Austro-Hungarian Empire and at the same time show, how these roles changed after the downfall of the Monarchy.

Keywords:

Austro-Hungarian Empire, Wallachia, Belle Époque, aristocracy, heraldry, genealogy

Úvod

Fungující živnosti, aktivní spolky i bohatá výstavba – tím vším se na sklonku 19. století mohlo chlubit Valašské Meziříčí, okresní město, rozložené v podhorské krajině na úpatí Beskyd a Hostýnských vrchů. Pod taktovkou poslance a dlouholetého starosty JUDr. Aloise Mikyšky (ve funkci 1890–1903), „Valašského pánbička“, se Meziříčí těšilo z nových kulturních a společenských podnětů, které město a jeho tvář výrazně poznamenaly (BALETKA – BALETKA – ČERMÁKOVÁ – POMKLA 2017, 169–216). Součástí poklidného běhu života meziříčského *Belle Époque* se roku 1897 stali také manželé Jaromír hrabě Bukůvka z Bukůvky (1845–1936) a Marie Agatha roz. svobodná paní Stillfried von Rathenitz (1845–1929), kteří ve městě na soutoku dvou Bečev strávili více než 30 let života. Navzdory tomu, že moderní dějiny tuzemské šlechty patří k nosným tématům budícím zaslouženou pozornost historiček a historiků (k tomu alespoň BEZECNÝ 2005; ŽUPANIČ 2006; ŠVARČÍKOVÁ SLABÁKOVÁ 2007; HAZDRA 2015; JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ 2017; HORČÍČKA – ŽUPANIČ 2017), se meziříčskému působení manželů Bukůvkových, až na drobné zmínky v genealogické či vlastivědné literatuře (BŘEZINA 2008, 102; DORČÁK – KRAMÁŘ 2017, 87–88), dosud nikdo soustavně nevěnoval. Snahou následujících řádků je proto tato pomyslná prázdná místa zaplnit, na příkladu Jaromíra hraběte Bukůvky z Bukůvky a jeho nejbližších připomenout roli šlechtických elit ve společenských strukturách moravských městeček v pozdním Rakousku-Uhersku a zároveň poukázat na to, jak se tyto role proměnily po pádu monarchie.

Ve službách císaře a vlasti

Jaromír Zikmund Jan Nepomuk Ludvík Karel hrabě Bukůvka z Bukůvky se narodil 13. května 1845 v Brně na čp. 416 do rodiny Michaela Zikmunda hraběte Bukův-

ky z Bukůvky (1808–1882) a jeho mladé manželky Karolíny svobodné paní Beesové z Chrostiny (1819–1893) (MZA Brno, fond E 67, inv. č. 16945, pag. 121).² Rod Jaromírova otce se mohl pyšnit úctyhodnou minulostí, sahající až do druhé poloviny 14. století, kdy jsou v listinách poprvé uváděni bratři Jan, Mikuláš a Rohovlád, majitelé nevelké vísky Bukovky u Pardubic (ke starším dějinám rodu blíže např. BŘEZINA 2008; PILNÁČEK 1930, 513; MAŠEK 2008, 123; POLÁCH 2014, 26–59).³ Jejich potomstvo se v průběhu následujících generací rozkošatilo a jedné větvi se podařilo zapustit kořeny na Moravě, kde její příslušníci nabyli několik statků, např. Bílou Lhotu (1638–1652, okr. Olomouc), Dobromilice (1826–1870, okr. Prostějov), Ivanovice na Hané (1596–1623, okr. Prostějov), Třemešek (1560–1653, okr. Šumperk) nebo Žádlovice (1682–1764, okr. Šumperk). Vrcholem bukůvkovského sociálního vzestupu byl potom zisk hraběcího titulu, kterým císař František II. v roce 1800 obdařil Jaromírova praděda Jana Nepomuka (1726–1807).

Mladý šlechtic vyrůstal v občansky a politicky „mrtvé“ epoše tzv. Bachova absolutismu, jenž byl v Rakouském císařství nastolen po porážce revoluce z let 1848–1849, respektive zavedením Silvestrovských patentů z 31. prosince 1851. I přesto, že Jaromírův otec Michael Zikmund podepsal v roce 1848 poděkovací adresu císaři Ferdinandovi V., byly postoje Bukůvků k českým národně emancipačním snahám spíše rezervované (BŘEZINA 2008, 98). Na rodovém sídle v Dobromilicích u Prostějova či v brněnském městském domě tak spíše než politické debaty zněla hudba, které se Michael Zikmund hrabě Bukůvka z Bukůvky zaníceně věnoval (BŘEZINA 2008, 97–98).⁴

S Jaromírem se zpočátku nepočítalo coby hlavním dědicem rodového majetku, neboť se narodil až jako druhorozený syn. Vše změnila smrt staršího bratra Karla Zikmunda, který umřel ve věku patnácti let dne 18. září 1859 na následky plicní choroby (MZA Brno, fond E 67, inv. č. 8851, pag. 96).⁵ Protože však dědictví rodu Bukůvků nebylo nijak oslnivé a v následujících letech se ještě povážlivě ztenčilo, začal Jaromír hledat kariérní uplatnění v armádě. Minimálně od poloviny šedesátých let 19. století studoval na vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě a v létě 1866 se v hodnosti poručíka dragounů zapojil do bojů prusko-rakouské války, během nichž přišel o prst na jedné ruce.⁶ Osm let po konci války jej císař František Josef I. ocenil prestižním postem císařského komorníka a aktivity vyvíjel také v rámci Řádu maltézkých rytířů jakožto čestný rytíř (KOLEKTIV 1882, 215). Závěrem sedmdesátých let 19. století zastával hodnost rytmistra 1. třídy v rezervě v dragounském pluku knížete Montenuovo č. 10, odkud byl 11. září 1879 převelen do téže hodnosti v dragounském regimentu hraběte Neipperga č. 12 (KOLEKTIV 1880, 443).

Od sklonku dubna 1872 byl hrabě Jaromír ženat s původem italskou šlechtičnou Natálií Angelikou Bianchi di Casalanza.⁷ Z počátku žili ve Štýrském Hradci, kde Natálie porodila jejich jediného syna Michaela Zikmunda (nar. 5. února 1875, viz Grazer Volksblatt 8, 1875, n. 56, s. 4), pozdějšího rakouského diplomata v Maroku a Osmanské říši. Odtud se kvůli Jaromírovým služebním povinnostem přestěhovali do města Gorice, rozkládajícího se na řece Isonzo v tehdejší Rakouské říši (něm. Österreichisches Küstenland). Značná vzdálenost však rodině nebránila v udržování kontaktů s moravským prostředím, kde stále žili Jaromírovi rodiče a sestry. Pravidelného rázu byly návštěvy Dobromilic; navzdory tomu že je starý hrabě Michael Zikmund odprodal v roce 1870 za 280 000 zlatých olomouckému arcibiskupovi Fürstenbergovi (HOSÁK 2004, 512), ponechala si hraběcí rodina v hanácké vesnici jak domovské

právo, tak několik zámeckých komnat k občasným pobytům. Právě v Dobromilicích pak zemřela i Jaromírova choť Natálie Angelika, jež na zámku dne 25. března 1879 podlehl tuberkulóze (MZA Brno, fond E 67, inv. č. 8851, pag. 185).⁸ Ostatky zesnulé hraběnky byly pohřbeny v dobromilické rodinné hrobce, jejíž stavba, iniciovaná z popudu Jaromírova otce, byla dokončena v témže roce.⁹

Život mladého vdovce se i nadále nesl ve znamení pracovních a společenských povinností, doplněných péčí o vzdělání nezletilého syna. Znova oženit se rozhodl až po dlouhých osmi letech, avšak tentokrát si již nevěstu nehledal v zahraničí, nýbrž v kruzích moravské šlechty; Bukůvkova volba nakonec padla na dvaadvacetiletou a dosud neprovdanou Marii Agathu sv. paní Stillfried von Rathenitz, někdejší dvorní dámu arcivévodkyně Marie Kristýny (1858–1929), členku prestižního dámského Řádu hvězdového kříže, dceru stárnoucího majitele vizovického velkostatku Filipa Stillfrieda (1808–1887) a jeho již zemřelé manželky Hermíny Batthyány de Németújvár (1815–1883).¹⁰ Sňatek byl uzavřen 16. srpna 1887 v prostorách barokní kaple vizovického zámku (MZA Brno, fond E 67, inv. č. 4928, pag. 83)¹¹ a nedlouho po svatbě se novomanželé usadili v uherském Hortu (župa Heves, okr. Hatvan) na statcích rodu Stillfriedů (BŘEZINA 2008, 144). Tady se jim 3. června 1889 narodila dcera, pokřtěná na jméno Karola Marie Josefa, v rodině později známá pod přezdívkou „*Sarolta*“.¹² V době uherského pobytu, zřejmě v polovině devadesátých let 19. století, odešel Jaromír po mnoha letech strávených ve vojenské službě jako vysloužilý major do penze. Jistý čas držel též velkostatek Hamuliakovo (maď. Gútor, okr. Senec), ale trvale se tam s rodinou neusadil. Zkraje roku 1897 totiž s chotí a téměř osmiletou dcerou přicestovali do Valašského Meziříčí, které se na dalších více než třicet let stalo jejich domovem.

Manský zámek ve Valašském Meziříčí jako sídlo hraběcí rodiny

Život v rozvíjejícím se okresním městě na soutoku dvou Bečev byl pro vysloužilého armádního hodnostáře a někdejšího uherského velkostatkáře lákavý patrně z několika důvodů: nižší životní náklady, vidina výsadního společenského postavení v rámci městské society, příhodná geografická poloha v kombinaci s železnicí, která umožňovala snadný přístup do významnějších center markrabství moravského (Hranice, Kroměříž, Olomouc), blízkost některých příbuzných (Stillfriedové ve Vizovicích, hrabata Desfours-Walderode v Potštátě) a nepochybně rovněž dostupné bydlení, zároveň patřičně odrážející společenský status hraběcí rodiny. To vše mohlo být příčinou toho, proč se dne 15. ledna 1897 zařadil Jaromír hrabě Bukůvka z Bukůvky spolu s chotí Marií Agathou a dcerou Karolou mezi obyvatele Valašského Meziříčí (MZA Brno, SOKA Vsetín, fond Okr. úřad VM, inv. č. 724, Sčítání lidu Val. Meziříčí 1900 (čp. 211)).

Útočiště rodině Bukůvkových poskytl objekt tzv. manského zámku, situovaný na Rožnovské (dnes Žerotínově) ulici v sousedství hospodářského manského dvora, přes ulici na dohled od konviktu salvatoriánů a městského chudobince.¹³ Zde měli Bukůvkové z Bukůvky k dispozici prostorný apartmán s náležitým provozním zázemím, jenž jim byl pronajímán Karlem Emanuelem hrabětem ze Žerotína (1850–1934), tehdejší majitelem velkostatku Valašské Meziříčí-Poličná, který budovu manského zámku k vlastním pobytům nevyužíval (ke stavebnímu vývoji zámku dosud nejpodrobněji MUSIL 2015, 471–472; nanejvýš stručně též BALETKA – MALÚŠEK – ZEŤ 2010, 16).¹⁴

VI 5996 b 95

Jaromír Bukůvka

Obr. 1: Jaromír hrabě Bukůvka z Bukůvky v civilním oděvu na fotografii z roku 1910.
Zdroj: NPÚ, ÚPS v Kroměříži, mobiliární fond SZ Vizovice, inv. č. VI 5996 b95.

Obr. 2: Jaromír hrabě Bukůvka z Bukůvky ve vojenské uniformě na snímku z roku 1915
Zdroj: NPÚ, ÚPS v Kroměříži, mobiliární fond SZ Vizovice, inv. č. VI 5996 b251.

Obr. 3: Marie Agatha hraběnka Bukůvková z Bukůvky, roz. svobodná paní Stillfried von Rathenitz, na fotografii ze 70. let 19. století. Zdroj: NPÚ, ÚPS v Kroměříži, mobiliární fond zámku Slavkov u Brna – svaz Luhačovice, inv. č. SL 338 b18.

Obr. 4: Portrétní fotografie stárnoucí Marie Agathy hraběnky Bukůvkové z Bukůvky, roz. svobodné paní Stillfried von Rathenitz, z ateliéru vídeňského fotografa Karla Pietznera. Zdroj: NPÚ, ÚPS v Kroměříži, mobiliární fond SZ Vizovice, inv. č. VI 5973.

V případě výběru pronájmu nejspíše zafungovaly sítě rodinných vazeb, neboť hrabě Žerotín byl vzdáleným příbuzným Marie Agathy hraběnky Bukůvkové.¹⁵ Samotné sídlo mělo podobu patrové stavby vilového typu, jejíž přízemní partie obrůstal módní břečtan vinoucí se po dřevěných přístěnných konstrukcích. Z patra bylo možné vyjít na dva balkóny s vyřezávaným zábradlím, z nichž severní byl přivrácen přímo do Rožnovské ulice a menší východní hleděl směrem za město do míst dnešní Smetanova ulice. Východní a jižní stranu manského zámku obklopoval nevelký upravený parčík s volně rostoucími stromy a keři. Stejně utěšený pohled nabízely i interiéry, které si rodina Bukůvkových zařídila starožitným nábytkem, zrcadly, obrazy a cennými bytovými doplňky (viz NPÚ, ÚPS v Kroměříži, mobiliární fond SZ Velké Losiny – svaz Bludov, inv. č. VL 8602).

Díky dochovaným sčítacím operátům je možné zjistit, jak početný personál si kolem sebe a své rezidence Jaromír hrabě Bukůvka držel. O pohodlí hraběcí rodiny se v roce 1900 starala komorná Josefa Holubová (* 1867, Rožnov p. Radhoštěm), děvečky Žofie Hoferková (* 1883, Lešná u Val. Meziříčí) a Aloisie Sedláčková (* 1884, Krásno n. Bečvou), kuchařka Františka Krajíčková (* 1869, Veselá u Zlína), sluha Eduard Richter (* 1879, Štěplovec) a nechyběl ani osobní kočí František Laník (* 1873, Honětice) (MZA Brno, SOkA Vsetín, fond Okr. úřad VM, inv. č. 724, Sčítání lidu Val. Meziříčí 1900 (čp. 211)). Ačkoliv o výchově a vzdělání komtesy Karoly Bukůvkové bližší informace postrádáme, ze sčítacího operátu z roku 1900 vyplývá, že byla pod dohledem francouzské guvernantky Emmy Hanskové (* 1871, Vídeň), jež byla domovsky příslušná do Paříže. Právě znalost francouzštiny i jiných cizích jazyků umožňovala urozeným vést kosmopolitní styl života, jenž měl pro ně mnohem větší význam, než úzeji vymezené národní povědomí (k tomu blíže HUPKO – JANÁČKOVÁ – TIHÁNYI 2012, 68–72). Deset let poté byl na manském zámku sluhou Ludvík Smarg (* 1893, Inwald), jako komorná sloužila Žofie Kopecká (* 1888, Slatiňany) která měla k ruce služku Annu Holou (* 1894, Růžďka) a kuchyni řídila Josefa Königová (* 1860, Branky), která do služby k Bukůvkům přivedla i svou neteř Marii Königovou (* 1889, Branky) (MZA Brno, SOkA Vsetín, fond Okr. úřad VM, inv. č. 820a, Sčítání lidu Val. Meziříčí 1910 (čp. 211)). Podrobnější aspekty ze života hraběcího služebnictva však vzhledem k chybějícím písemným pramenům postrádáme; i z hrsti informací je ovšem nabíledni snaha manželů Bukůvkových o udržování důstojné rezidence, která svým obyvatelům poskytovala dostatečnou oporu pro jejich pestrý společenský život.

Bukůvkové mezi předními osobnostmi města i dvora

Od šedesátých let 19. století vznikala ve Valašském Meziříčí i sousedním městečku Krásně nad Bečvou celá řada spolků. Sokol, Měšťanská beseda, Spolek katolických tovaryšů, rybářské či bruslařské spolky, Spolek válečných vysloužilců nebo Hospodářská jednota – všechny tyto organizace, plody sílící občanské společnosti i příznivého vývoje města a regionu, se v průběhu posledních desetiletí „dlouhého století“ staly neodmyslitelnou součástí lokálního koloritu (BALETKA – BALETKA – ČERMÁKOVÁ – POMKLA 2017, 209–216). Bukůvkové z Bukůvky se do činnosti některých z nich zapojili již poměrně krátce po svém příchodu; už v roce 1899 nacházíme „c. a k. komořího“ a „rytmistra mimo službu“ Jaromíra hraběte Bukůvku z Bukůvky po boku meziříčského starosty JUDr. Aloise Mikyšky, okresního hejtmana Rudolfa Kleina svobodného pána z Wiesenbergu (1865–1930) nebo majitele skláren Salomona Reicha (1817–1900) ve

sdužení, nesoucím vzosný název „Komitéť pro vystavení pomníku v roku 1805 padlým vojínům“ (Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí III, 1899, č. 3, 36–37; Mährisches Tagblatt 20, 1899, n. 107, 4–5). Primárním cílem Komitétu bylo shromáždit peníze a zorganizovat stavbu nového monumentu, který by připomínal památku rakouských a ruských vojáků zesnulých v meziříčském lazaretu nedlouho po bitvě u Slavkova (2. prosince 1805). Bohulibé snahy prominentního sdužení se podařilo naplnit dne 1. září 1901 vztyčením vysokého pískovcového jehlanu v parku Abácie, rozkládajícím se při soutoku Rožnovské a Vsetínské Bečvy (Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí VI, 1902–1903, č. 11, 54–56).

Důležitou úlohu v místním kulturním a společenském životě hrála Musejní společnost, jejíž význam hranice města přesahoval. Vznik Musejní společnosti je datován rokem 1884, ale teprve druhá polovina devadesátých let 19. století vnesla do jejích aktivit čerstvý vítr, což bylo dáno jak úspěšnou spoluprací Musejní společnosti na tvorbě Národopisné výstavy československé v Praze, tak působením katolického kněze, katechety a především horlivého historického badatele Eduarda Domluvila (1846–1921) ve spolkových strukturách (MATYÁŠ 2016, 44–59). Manželé Bukůvkovi, snad podněcováni zemským patriotismem, který byl společně s hlubokou úctou k vládnoucí dynastii příslušníkům rakousko-uherské nobility vlastní (např. JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ 2017, 59–62), se mezi příznivci Musejní společnosti objevují poměrně brzy; prvním doložitelným datem, dokládajícím zájem urozených manželů o meziříčskou muzejní kolekci, jsou velikonoční svátky roku 1898. Tehdy Bukůvkovi navštívili výstavu perleťových výrobků, jež speciálně pro meziříčské muzeum vyrobili obyvatelé vsi Velké Lhoty (Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí III, 1899, č. 4, 68). Další návštěva muzea pak proběhla 6. prosince 1898, kdy dle zápisu v knize návštěv zhlédli spolu se svou dcerou Karolou, švagrovou Aloisíí hraběnkou Pálffy ab Erdőd (1857–1909) a neteří Marií zur Lippe-Weissenfeld (1880–1959) celou muzejní expozici, tenkrát ještě situovanou v prostorách domu U Kosterků na náměstí (MZA Brno, SOkA Vsetín, fond MS Val. Meziříčí, inv. č. 11, Kniha návštěv). „Pana hraběte“ prý „zajímala zvláště naše sbírka starších zbraní a sbírka ptactva z našeho kraje, dámy pak opět bavily naše vyšívky, tak že slíbili návštěvu další“ (Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí III, 1899, č. 3, 34). Samozřejmě byl podpis do knihy návštěv, kde hraběcí pár zanechal jazykově české, v případě hraběnky Marie Agathy lehce zkomolené signatury – „Jaromir Hrabě Bukuwky“ a „Maria Hrabinka Bukuwky“.

Během následujících roků se náklonnost Jaromíra Bukůvky a jeho rodiny k Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí postupně prohlubovala. 7. ledna 1899 se v Muzeu zastavil i jeho starší syn Michael Zikmund (MZA Brno, SOkA Vsetín, fond MS Val. Meziříčí, inv. č. 11, Kniha návštěv), načež o rok později už byli manželé Bukůvkovi řádnými členy Musejní společnosti a na její fungování pravidelně odváděli členské příspěvky (Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí IV, 1900, č. 7 a 8, 91). Hraběcí rodina do muzea s oblibou zvala své šlechtické hosty, o čemž svědčí jak dochovaná kniha návštěv, tak spolkové zprávy, uveřejňované na konci jednotlivých muzejních sborníků. Díky tomu je možné udělat si alespoň letmou představu o široké síti kontaktů a známostí, kterou si Bukůvkové z Bukůvky během svého pobytu ve Valašském Meziříčí udržovali. Z příbuzných jsou doloženy návštěvy rady bavorského krále Filipa Karla von Redwitz (1845–1913), jeho dětí a manželky Heleny Hermíny Stillfried (1851–1913), sestry hraběnky Bukůvkové (muzeum si prohlédli ve dnech 15. srpna 1900 a znova

27. srpna 1902), hraběnčina bratra Rudolfa Stillfrieda von Rathenitz (1849–1921; 20. ledna 1903), synovce Alfréda hraběte zur Lippe-Weissenfeld (1881–1960; 1. srpna 1905) či Bukůvkovy vzdálené sestřenice Karolínu a Rudolfinu Forgatsch von Forgatsch (30. května 1906). Bavorský rada Redwitz měl během prohlídky pochválit představitele meziříčské Musejní společnosti za to, „že obouzíme sbírkou mincí králů českých rodu Habsburského dynastický cit“ a spolu s manželkou pak svým průvodcům sdělil, „že v Bavorsku se rozmáhá užívání o slavnostech tamnějšího kroje národního“ (Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí IV, 1900, č. 7–8, 93). Vizovický velkostatkář Rudolf Stillfried zase muzejníkům objasnil, k čemu slouží velká měděná nádoba, kterou měl do expozice věnovat jistý dárce z Rožnova pod Radhoštěm – podle Stillfrieda „jest to hermeticky uzavřená schránka, v nichž na Rusi čaj schovávali“ (Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí VI, 1902–1903, č. 11, 52).

Mezi další návštěvníky z řad vyšší šlechty, jež do muzea zavítali spolu s manželi Bukůvkovými, patřili např. majitel líptálského velkostatku Maxmilián svobodný pán Ulm-Erbach s manželkou Olgou Helenou von Siebold (12. srpna 1906), hraběnky Aglaë a Karolína z Nostitz (22. srpna 1906) nebo Helena svobodná paní von Lilgenau (27. května 1909). Nelze nezmínit, že zájem o meziříčské sbírky projevily též „Její Jasnosti Marie a Rosa princezny z Thurn Taxis, jež v čele stály národopisné výstavy v Kroměříži a zájem svůj pro lid náš i návštěvou našich sbírek lidového kroje osvědčily. Uvedeny byly p[řítel]em panem Jaromírem hrabětem z Bukůvky“ (Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí IV, 1900, č. 7–8, 93). Když byla ve sborníku Musejní společnosti pro léta 1901–1902 publikována výzva, zpravující čtenáře o záměru sestavit „sbírku šlechtických znaků takových rodů, již ten neb onen velkostatek na Valašsku držice kraji a lidu našemu dobrodiní prokázali“, rozhodl se Jaromír hrabě Bukůvka přispět vlastním dílem a mezi léty 1903–1904 muzeu věnoval vlastnoručně namalované erby hrabat z Blümegenu a svobodných pánů Stillfriedů, majitelů vizovického panství, které se ve sbírkách Muzea regionu Valašsko nacházejí doposud (Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí VII, 1904–1905, č. 12, 67; viz Muzeum regionu Valašsko, podsbírka č. 19 – Písemnosti a tisky, inv. č. HL3697).

I po odchodu do výslužby se Jaromír hrabě Bukůvka zajímal o chov a plemenitbu koní. Byl aktivní ve Spolku ku zvelebení chovu koní na Moravě (Verein zur Förderung der Pferdezucht in Mähren), jehož předsedou byl od roku 1900 již zmiňovaný švagr Rudolf svobodný pán Stillfried (BĚLÍK 2016, 172–174). Zálibu našel také v dostihovém sportu a společně s rodinou se často, jako divák, zúčastňoval dostihů v Hranicích, kde se svými oři soutěžili studenti tamní vojenské jízdní kadetní školy (např. Die Zeit 11, 1912, nr. 3535, 7).

Na poli charitativní činnosti se prosadila hlavně hraběnka Marie Agatha Bukůvková, členka i funkcionářka rozmanitých dobročinných spolků. Péči o chudé, přebývající v meziříčském a krásenském chudobinci, měly až do svého odchodu v roce 1910 na starosti Milosrdné sestry sv. Vincence z Pauly. Poté, co byla zrušena ženská trestnice, kterou sestry spravovaly, hrozilo, že se chudým a nemocným v obou sousedních městech nedostane nezbytné starostlivosti (Noviny zpod Radhoště 13, 1911, č. 27, 2). Situaci se pokusila vyřešit právě hraběnka Bukůvková, jež usilovala, aby se péče o potřebné ujaly Milosrdné sestry sv. Kříže, od roku 1882 sídlící na bývalém zámku v nedaleké Choryni. Svých záměrů dosáhla v únoru 1912, kdy do města dorazily první řeholnice (MRÁZOVÁ 2009, 90; srov. DORČÁK – KRAMÁŘ 2017, 87–88, zde hrabě

mylně nazýván „Bukovský z Bukůvky“ místo Bukůvka z Bukůvky). Ve Valašském Meziříčí se nakonec usadily a pět let na to zakoupily dům na rohu Máchovy a Vsetínské ulice, v němž si otevřely vzdělávací ústav, později známý také jako Josefinum. Hraběčino nasazení pro sociální pomoc se neomezovalo pouze na Valašsko, rubrika „High-life“ společenského magazínu *Wiener Salonblatt* z dubna 1907 tak mimo jiné přinesla zprávu o účasti hraběnky Marie Agathy Bukůvkové na charitativním divadle a plese ve vyhlášeném mnichovském hotelu Vier Jahreszeiten, kde spolu se svou sestrou Helenou Herminou von Redwitz a dvěma baronkami von Speidel obsluhovala v prvním patře u studeného bufetu (*Wiener Salonblatt* 38, 1907, nr. 17, 10). Vstřícně se manželé Bukůvkovi zachovali k některým studentům valašskomeziříčského gymnázia, jimž zajišťovali pravidelné snídaně, obědy a večeře (XVIII. zpráva cís. král. vyššího státního gymnasia ve Valašském Meziříčí, 1898, 78; srov. XX. zpráva cís. král. státního vyššího gymnasia ve Valašském Meziříčí, 1900, 77).

S hraběcí rodinou se obyvatelé obou měst mohli setkat během mši v římskokatolickém farním kostele, kdy sedávali na barokní žerofínské oratoři, či bohoslužeb v salvatoriánském konviktu, stojícím naproti manskému zámku. Takto si manžele Bukůvkovy pamatoval Bohumír Šmýd, který je s notnou dávkou sarkastického pohrdání neopomněl zmínit ve svých vzpomínkách, uveřejněných ve druhém ročníku historické a vlastivědné přílohy městského Zpravodaje *Valašské Meziříčí od minulosti k dnešku* z roku 1970: „Pan hrabě z Bukůvky, zchudlý šlechtic, vycházel každou neděli ze svého plísni zatuchlého zámku a kráčel na svých až nebezpečně tenkých nohách na hrubou mši do farního kostela. O císařských narozeninách se navlékl do slavnostní uniformy císařského a královského důstojníka, na hlavu nasadil dvourohý klobouk a pod paži sevřel šavli. Půl kroku za ním ho následovala jeho neméně zchudlá a hubená šlechtická chof. V kostele zaujali své vyhražené místo na zvláštním zaskleném kůru nad hlavním vchodem, aby nemuseli s valašskými soukeníky a papučáři dýchat společný nakyslý vzduch“ (ŠMÝD 1970, 25). Do styku s místními pak přicházeli při obligátních procházkách, přičemž jednu takovou zimní vycházku ve svých vzpomínkách zaznamenal krásenský rodák a akademický sochař Leopold Christ (1906–1985): „Šli po Krásně na procházku hrabě Bukůvka se ženou a dcerou. Komteska vstoupila na klouzačku a už ležela. A my se kus dál, za kaštanem, řehtali. K mému neštěstí mě hraběnka poznala a při nejbližší příležitosti žalovala staříčkovi. Ten mi dal pár facek s podotknutím: „Ty si ale ogar hlupý. To se máš pořádně schovat, když něco takového děláš. Ať se to už nestane!“ Ted' nevím – co? Ta moje nešikovnost – nebo dělání klouzaček?“ (CHRIST – SPITZER OSTŘANSKÁ 2017, 189). Podrobnosti o tom, jak rodina trávila chvíle volna, jsou spíše kusé (k problematice volného času ve šlechtickém prostředí 19. a 20. století blíže HUPKO – JANÁČKOVÁ – TIHÁNYI 2012, 64–68 a 84–122; VAVŘINOVÁ – ŽUPANIČ a kol. 2016). Výlety směřovaly především do blízkého okolí, např. ke Kinským do Lešné. Poněkud trapně dopadla jedna návštěva Zašové, kde se hraběnka Marie Agatha Bukůvková společně s lešenskou hraběnkou Kinskou a hustopečskou baronkou Baillou zastavila v dílně Rudolfa Schlattauera (1861–1915) na výrobu koberců a gobelínů, sídlící v objektech někdejšího trinitářského kláštera. Když se jedna z dam Schlattauera otázala, nemá-li na prodej „něco za 2 zlaté“, byly Schlattauerem z gobelínky slušně vypoklonkovány (LIŠÁK 2020, 370). K dlouhodobějším pobytům pak Bukůvky lákala vyhlášená rekreační letoviska jako Baden bei Wien, Gmunden nebo Merano.¹⁶

Důležitou položkou v pomyslném rodinném diáři byly účasti na různých společenských událostech. Z Valašského Meziříčí vyjžděli Bukůvkové z Bukůvky do Brna, Vídně i Mnichova, kde se jim naskýtala příležitost stát se součástí „velkého světa“. Svou roli zde zcela jasně sehrával fakt, že jak hrabě, tak hraběnka dlouhodobě udržovali vazby s dvorským prostředím. Zatím co Marie Agatha Bukůvková byla v mládí dvorní dámou budoucí španělské královny, arcivévodkyně Marie Kristýny Habsbursko-Lotrinské, Jaromír Bukůvka se mohl honosit postem císařského komořího. Dosáhnout na komornickou hodnost nebylo nemožné, avšak potenciální uchazeč musel splnit několik základních podmínek – v první řadě bylo nutné, aby doložil čtyři ve šlechtickém stavu narozené předky, držel rakouské nebo uherské občanství, dosáhl 24 let věku, mohl se prokázat bezúhonným chováním a zároveň dostatečným majetkovým zázemím (ŽUPANIČ 2006, 30–31). Po obdržení zlatého klíče, symbolu úřadu, byli komorníci povinni být osobně přítomni u veškerých významných dvorských událostí.

Obr. 5: Karola komtesa Bukůvková z Bukůvky (vpravo) se sestřenicemi Gabrielou (vlevo) a Mariettou (uprostřed) Stillfriedovými před zámkem ve Vizovicích na fotografii z roku 1904. Zdroj: NPÚ, ÚPS v Kroměříži, mobiliární fond SZ Vizovice – svaz Přílepy, inv. č. VI 10828 b123.

Obr. 6: Karola komtesa Bukůvková z Bukůvky, později provdaná Hrubá z Gelenj, u zahradní vázy v nise vizovického zámku na snímku z doby krátce před rokem 1909. Zdroj: NPÚ, ÚPS v Kroměříži, mobiliární fond SZ Vizovice, inv. č. VI 5994 b34

Obr. 7: Jaromír hrabě Bukůvka z Bukůvky během oslavy svých 90. narozenin před zámkem v Červených Pečkách (okr. Kutná Hora), obklopen svými vnoučaty Hrubými z Gelenj na fotografii z roku 1935. Zdroj: NPÚ, ÚPS v Kroměříži, mobilní fond SZ Velké Losiny – svaz Bludov, inv. č. VL 16301.

Z dobového tisku vysvitá, že hrabě Jaromír Bukůvka se několikrát při soukromých audiencích sešel s císařem Františkem Josefem I. (1830–1916) (viz *Das Vaterland* 36, 1895, nr. 90, 5; nebo *Die Zeit* 11, 1912, nr. 3611, 4). Když roku 1908 mocnář oslavoval 60. výročí svého nástupu na trůn, padlo rozhodnutí uspořádat po celé monarchii velkolepé několikaměsíční slavnosti s pochopitelným těžištěm v hlavním městě (VOCELKA – VOCELKA 2015, 279–281). Jedním z vrcholů císařského jubilea byla slavnostní jízda Vídní (tzv. *Kaiserhuldigungs-Festzug*), uskutečněná 12. června 1908, během níž vyzdobenými ulicemi rakouské metropole projížděly velké skupiny jezdců, oděných do dobových kostýmů, představujících slavné epochy habsburské historie. Z dobového tisku vyplývá, že se slávy zúčastnila též slečna Karola Bukůvková z Bukůvky, která jako členka přípravného výboru seděla i se stovkami dalších šlechticů na jedné z tribun a spolu s císařem, jeho příbuznými, dvořany a zahraničními hosty celý průvod pozorovala (*Wiener Salonblatt* 39, 1908, nr. 25, 3).

Dvůr bavorského prince-regenta Luitpolda (1821–1912) v Mnichově byl valašsko-meziríčským Bukůvkům otevřen hlavně díky jejich příbuzenství s královským radou Filipem Karlem von Redwitz. Komtesa Karola Bukůvková kupříkladu obdržela pozvánku na dvorský bál (13. ledna 1909), na němž byla krom vládnoucích Wittelsbachů přítomna také španělská infantka Eulalie (1864–1958; *Wiener Salonblatt* 40, 1909, nr. 3, 5). Manželé Bukůvkovi zase dvakrát (2. února 1910 a 15. února 1911) usedli k tabuli, prostržené při příležitosti ceremoniální večeře v princově rezidenci (*Wiener Salonblatt* 41, 1910, č. 7, 3; *Wiener Salonblatt* 42, 1911, nr. 8, 5).

Jak již bylo poznamenáno výše, Marie Agatha hraběnka Bukůvková získala už v mládí od císařovny dámský Řád hvězdového kříže (údajně r. 1875), k němuž ještě v roce 1905 obdržela Alžbětin řád II. třídy, jenž byl císařem udílen výlučně ženám za znamenité, především charitativní zásluhy (*Wiener Zeitung*, 1905, nr. 49, 1). Mezi presidiálními spisy valašskomeziríčského okresního úřadu se dochovalo několik akt z listopadu 1903 až července 1905, zabývajících se poměrně složitým procesem udílení císařského ocenění; mezi těmito písemnostmi vyčnívá německé poděkování a potvrzení přijetí onoho řádu, napsané charakteristickým rukopisem hraběnky Bukůvkové dne 27. července 1905 v meziríčském manském zámku: „*Ich bestätige hiemit dankend, das Decret zu den mir von Seiner kuk. Apostol. Majestät Allergrnädigst erlichenn Elisabeth-Orden richtig erhalten zu haben*“ (MZA Brno, SOkA Vsetín, fond Okr. úřad VM, inv. č. 1252, kart. 16, Pres 22/1905). Zkrátka nezůstal ani hrabě Jaromír, jenž byl v roce 1911 společně s lešenským Filipem Arnoštem hrabětem Kinským (1861–1939) odměněn komturským křížem řádu Františka Josefa (MZA Brno, SOkA Vsetín, fond Okr. úřad VM, inv. č. 1252, kart. 18, Pres 64/1911).

Na společenské události přebohatý život byl však přerušen 28. června 1914. Atentát na arcivévodu a následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este v Sarajevu vedl k vypuknutí Velké války, jež měla, spolu se svými důsledky, životy tuzemské šlechty drasticky proměnit.

Ve stínu války a nové doby

Notoricky známý manifest „Mým národům!“, vydaný 28. července 1914 z vůle císaře Františka Josefa I., přivedl Rakousko-Uhersko do války se Srbskem, které bylo obviněno z nesplnění podmínek rakouského ultimáta, jež po srbské straně mimo jiné požadovalo vyšetření sarajevského atentátu za případné asistence rakouských or-

gánů. Do konfliktu se posléze zapojily i další země a spor dvou evropských států brzy přerostl ve světovou válku. Valašské Meziříčí bylo první fází mobilizace zachváčeno na přelomu července a srpna 1914 (BALETKA – BALETKA – ČERMÁKOVÁ – POMKLA 2017, 217–218). Jaromír hrabě Bukůvka z Bukůvky, veterán prusko-rakouské války, byl coby penzionovaný major povolán zpět do služby a k listopadu 1917 jej tisk připomíná ve funkci ředitele provizorní vojenské nemocnice v polském Barycz (patrně je míněna Barycz v dnešním Lodžském vojvodství, viz Feldblatt 1917, n. 1052, 4).¹⁷ Ačkoliv se státní úřady během válečných let pokoušely potlačovat občanskou nespokojenost, nebyly zdaleka úspěšné tak, jak si představovaly – hospodářská nestabilita, zdražování, šíření nakažlivých nemocí, vršení padlých otců, synů, bratrů a z toho všeho plynoucí společenské frustrace podkopávaly loajálnost občanů vůči rakousko-uherskému státu a císaři, jímž se koncem roku 1916 stal Karel I. Když došlo dne 29. října 1918 k vyhlášení samostatného Československa, v Meziříčí i Krásně nad Bečvou se nově ustanovená stráž, ruku v ruce se školáky a studenty, jala odstraňovat císařské insignie a německé nápisy v veřejných budov (BALETKA – BALETKA – ČERMÁKOVÁ – POMKLA 2017, 225). Perličkou je, že někdejší předseda Musejní společnosti, katecheta Eduard Domluvil, vyvěsil vedle národní vlajky rovněž černožlutý prapor, jeden ze symbolů padlé monarchie, který odstranil až na výzvu strážníků (BALETKA – BALETKA – ČERMÁKOVÁ – POMKLA 2017, 225).

Prozkoumané prameny o situaci Bukůvků z Bukůvky v letech 1918–1920 mlčí. Už 10. prosince 1918 přijalo Národní shromáždění ČSR zákon č. 61/1918 Sb., jehož prostřednictvím bylo zrušeno „šlechtictví, řády a tituly“. Podle historičky Dity Jelínkové Homolové „*nutno ovšem říci, že přestože roku 1920 byla v Československu přijata novela zákona, zavádějící sankce za používání titulů, jak vyplývá z korespondence, byly tituly používány po celé období první republiky, a to dokonce i v korespondenci od úřadů*“ (JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ 2017, 67–68). Dramatičtější dopady na příslušníky bývalé rakouské šlechty žijící v Československu měla mít až pozemková reforma, jejíž základy byly položeny v dubnu 1919 (JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ 2017, 78–95). Reforma se významně dotkla velkostatku Valašské Meziříčí-Poličná, majetku Karla Emanuela hraběte ze Žerotína, což mělo v budoucnu ovlivnit i rodinu Bukůvků.

Při sčítání lidu v roce 1921 se celá rodina přihlásila k české národnosti. Manský zámek tehdy krom Jaromíra, jeho manželky a dcery obýval i syn Michael Zikmund, toho času uváděný jako legační rada, služky Marie Trampotová (* 1895, Nový Hrozenkov), Alžběta Trampotová (* 1901, Nový Hrozenkov) a kuchařka Theodosia Bruchanskaya (* 1897, Remutove u Grodna, dnes v Bělorusku), jež se do Valašského Meziříčí dostala patrně jako uprchlice z občanské války zmítaných trosek Ruského impéria (MZA Brno, SOkA Vsetín, fond Okr. úřad VM, inv. č. 61, Sčítání lidu Val. Meziříčí 1921 (čp. 211)). Karola Bukůvková se 27. dubna 1921 provdala za o čtyřiaadvacet let staršího velkostatkáře Josefa Karla Hrubého z Gelenj (1866–1943) a odstěhovala se na jeho zámek do Červených Peček u Kolína. Skromná svatba proběhla v kapli valašsko-meziříčského salvatoriánského konviktu za účasti svědků Jana Lažanského z Bukové, Filipa Kinského, Zikmunda Desfours-Walderode a celebranta faráře Eduarda Kavana (1875–1935; ZAO, fond SbM, inv. č. 11983, sig. VM I 56, list 96). Po roce 1918 se jméno manželů Bukůvkových vytrácí z novin, mizí zprávy o plesech či návštěvách muzea. Nuzný stav, v němž se někdejší císařský komorník s chotí ocitli, dokazuje následující anonymní svědectví z první poloviny 20. století: „Jeden z prvních automobilů měl

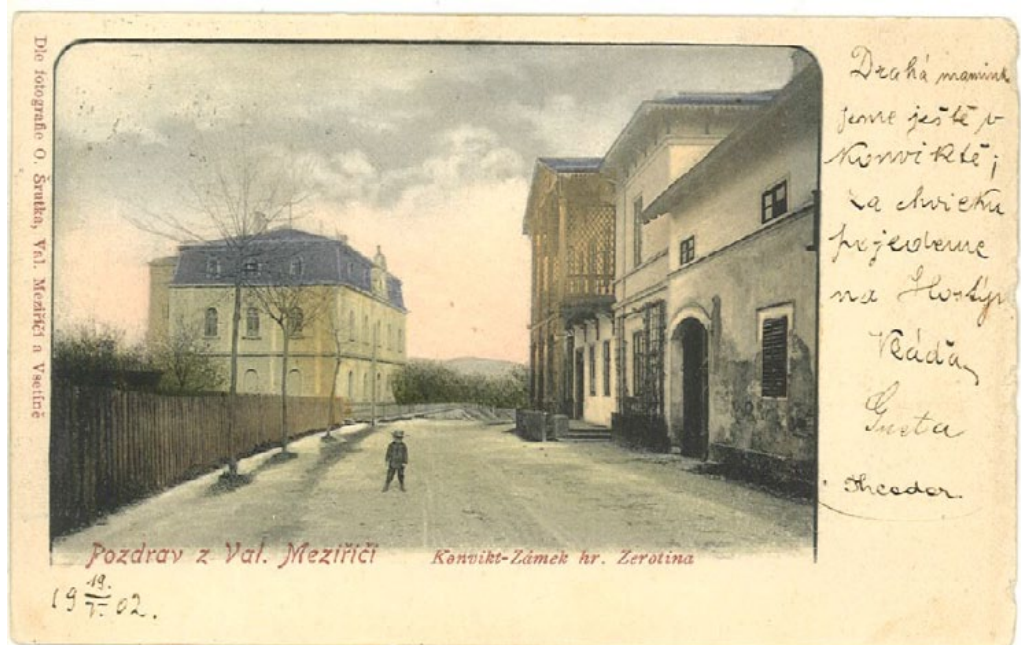
starý hrabě Bukuvki. Byla to stará trojkolka, bůhví, kde k ní přišel. Udělala dosti hluku, ale výkon tomu neodpovídal. Když jel krásenskou alejí a my byli nablízku, tak jsme s ním po obou stranách s úspěchem závodili v rychlosti. Myslím, že nejdál si troufal s manželkou ke stavovskému bratru, hraběti Kinskému do Lešné. Starou, bělovlasou hraběnkou jsem znal. Připadala mě jako baba z pohádky o Šípkové Růžence, zvláště když k nám přišla se starým, rozbitým kolovratem a prosila otce snažně, aby jí ten kolovrat spravil. Otec jí nakonec vyhověl a kolovrat spravil, veliký díl součástí udělal nový. Hraběnka tomu byla velmi ráda a donesla tatkově dvě lahve petroleje. Otec starou paní nechtěl urazit a po velkém zdráhání petrolej přijal" (Vzpomínky krásenského ogara, nepublikovaný manuskript).¹⁸

Obr. 8: Pokoj Karoly komtesy Bukůvkové z Bukůvky v manském zámku ve Valašském Meziříčí. Zdroj: NPÚ, ÚPS v Kroměříži, mobiliární fond SZ Velké Losiny – svaz Bludov, inv. č. VL 8602.

Obr. 9: Valašskomeziříčský manský zámek (vlevo), sídlo Jaromíra hraběte Bukůvky z Bukůvky, s protilehlým salvatoriánským konviktem na pohlednici z roku 1899. Foto: soukromá sbírka pana Petra Kubeši.

Obr. 10: Manský zámek (vpravo) a konvikt salvatoriánů ve Valašském Meziříčí na pohlednici z roku 1902. Foto: soukromá sbírka pana Petra Kubeši.

Rod svob. pánů
z Stillfriedu,

členů historické
šlechty české.

zhotov. hr. Bukůvka

Obr. 11: Erb rodu Stillfriedů, který byl zhotoven Jaromírem hrabětem Bukůvkou z Bukůvky pro potřeby expozice valašskomeziříčského muzea mezi léty 1903–1904. Zdroj: Muzeum regionu Valašsko, podsbírka č. 19 – Písemnosti a tisky, inv. č. HL3697.

Marie Agatha Bukůvková, rozená Stillfriedová, zesnula 24. listopadu 1929 v prostorách manského zámku. Noviny zpod Radhoště přinesly její nekrolog, který podávám v celém znění: „V neděli 24. t. m. v Pánu zesnula pí Marie Bukuwki, zaopatřena sv. svátostmi v požehnaném věku 84 let. Usnula tak tiše a pokorně, jak tichý a pokorný byl celý její život. Též pohřeb si přála jednoduchý a prostý. Po mši sv. promluvil o životní práci zesnulé paní Bukuwki pan kanovník Kavan. Přes 32 let žila ve Valaš. Meziříčí a život její byl velmi bohat na skutky lásky a křesťanského milosrdenství. Rodem svým i řečí – byla šlechtičnou a česky špatně mluvila – byla cizí zdejšímu lidu, ale předsudky krve i národnosti dovedla překlenout křesťanská láska a milosrdenství. Paní hraběnka – jak se jí tu všeobecně říkalo – měla ráda chudinu a měla za svoji povinnost jí pomáhat. Vědouc, že jednotlivec ničeho nesvede – a ona neměla zvláštního osobního majetku – dala podnět k založení dvou spolků milosrdné lásky: sv. Alžběty a pro ošetřování nemocných. Byla jejich duší a obětavou předsedkyní. Navštěvovala – pokud byla zdráva – nemocné a bídny v jejich příbytcích, pomáhala a těšila láskyplným slovem. Při tom nikdy se neptala, zda potřebný a nešťastný člověk je křesťan či není, zda je lidovec nebo socialista – ona v každém chudém a bídém viděla svého bližního, jak to kázal Kristus Pán. Na poli křesťanské lásky bliženské získala si paní Bukuwki velikých zásluh a proto zůstane nám i našim chudým a nemocným dlouho a dlouho v milé paměti. Jménem obou spolků poděkoval pan kanovník zesnulé paní za všecku její obětavou práci, podobně jí popřál odměny na věčnosti za všechny, kterým prokázala dobrodiní. Mrtvola byla pak převezena do Peček u Kolína. R. in p.“ (Noviny zpod Radhoště XXXI, 1929, č. 49, 3).

Smrt manželky a odchod dcery do Čech nebyly jedinými změnami, s nimiž se Jaromír Bukůvka ve svém značně pokročilém věku musel vyrovnávat. Příčinou problémů byla pozemková reforma, kvůli které byl žerotínský velkostatek Valašské Meziříčí-Poličná v letech 1925–1927 připraven o celkem 324 ha lesní a zemědělské půdy včetně Manského dvora a dvora Vystrkova poblíž Poličné (BALETKA – ZEŤ 2010, 19; srov. POMKLA – VAŠÍČKOVÁ 2002, 266). Manský zámek získalo město Valašské Meziříčí, jež se během svých schůzí usneslo, že objekt upraví pro potřeby Zemské péče o mládež (MUSIL 2015, 472). Manželé Bukůvkovi se ale odmítali vystěhovat a ještě 9. prosince 1929 vzkázal Jaromír Bukůvka městské radě „že v zámku nadále bydleti bude“ (Noviny zpod Radhoště XXXI, 1929, č. 51, 2). Valašské Meziříčí opustil teprve na podzim 1931 ve věku 86 let, kdy se spolu se synem přestěhoval do Kroměříže na čp. 99 (BŘEZINA 2008, 103). Zažil nástup Adolfa Hitlera i rezignaci T. G. Masaryka na post prezidenta československé republiky a ještě v květnu 1935 oslavil u dcery v Červených Pečkách své 90. narozeniny. Jaromír Bukůvka z Bukůvky skonal 3. června 1936 v Kroměříži, odkud bylo jeho tělo převezeno do Dobromilic, kde spočinulo po boku první manželky, rodičů a sourozenců (BŘEZINA 2008, 103).

Životní osudy Bukůvkových pozůstalých dětí Michaela a Karoly se odvíjely na pozadí dramatických událostí třicátých až padesátých let 20. století. Manžel Karoly Bukůvkové, Josef Karel Hrubý z Gelenj, nesouhlasil s důsledky Mnichovské dohody a v době německé okupace země se stavěl na obranu existence českého národa, což dal najevo zejména svým podpisem pod tzv. národnostním prohlášením české šlechty ze září 1939. V roce 1942 uvalily okupační úřady na veškerý majetek rodiny Hrubých nucenou správu. Ustavičný tlak Josefa Karla Hrubého z Gelenj zdravotně vyčerpával a již následujícího roku zemřel. Jak uvádí Vladimír Březina: „Starost o do-

mácnost a šest dětí zbyla na baronku Karolu, rozenou Bukůvkovou. Jak vzpomínal její syn Jaromír Hrubý, jednalo se o velice praktickou ženu, která se nebála žádné práce a využívala každé příležitosti, aby zlepšila tíživou situaci rodiny.“ (BŘEZINA 2008, 108). Po roce 1945 se rodinný majetek vrátil do Karolíných rukou, ale už roku 1948 o něj byla připravena znova, tentokrát na základě komunistických znárodnovacích procesů. Karola Bukůvková z Bukůvky, provdaná Hrubá z Gelenj, umřela 2. října 1952 v Praze, pohřbena byla v Červených Pečkách. Michael Zikmund Bukůvka z Bukůvky následoval svou sestru 22. prosince 1953 a jeho tělesné ostatky spočinuly v Dobromilicích. Jakožto bezdětný byl posledním příslušníkem hraběcího rodu Bukůvků z Bukůvky po meči.

Poznámky:

- ¹ Příspěvek vznikl za podpory MŠMT ČR udělené UP v Olomouci (IGA_FF_2023_011).
- ² Křest proběhl 14. května 1845 v katedrále sv. Petra a Pavla na Petrově za účasti kmotrů Karla Františka sv. pána Beese z Chrostiny (1781–1850) a Karolíny sv. paní Forgatsch v. Forgatsch (1797–1853), kteří byli Jaromírovými prarodiči z matčiny strany.
- ³ Též Bukůvkové z Bukůvky nebo německy Bukuwky von Bukuwka či Bukuwka von Bukuwky; o dějinách rodu kompletně pojednal Vladimír Březina, ovšem vzhledem k širší zpracovávaného materiálu věnoval jejich valašskomeziříčskému angažmá pouhých sedm řádků (viz BŘEZINA 2008, 102).
- ⁴ Michael Zikmund hrabě Bukůvka z Bukůvky byl zakládajícím členem brněnského hudebního spolku Brünner Musikverein, na jehož chod vynakládal nemalé finanční prostředky.
- ⁵ Příčina úmrtí je zapsána jako „Abzehrung“. Krom Karla Zikmunda měl Jaromír ještě mladšího bratra Michaela Zikmunda (1853–1928; ženatý s Adelaidou sv. p. von Reisenfels) a sestry Melanii (1842–1932; vdaná za Karla Julia sv. p. von Offermann), Antonii (1847–1874; vdaná za Karla sv. p. von Lewetzow), Michaelu (1851–1940; vdaná za Arthura hraběte Desfours-Walderode) a neprovdanou Karolínu, dámu Savojského ústavu šlechtičen (1852–1921).
- ⁶ Místo Jaromírova studia udává STREFFLEUR VON, V. (red.) 1865, 107. Zde uvedeno, že byl přidělen k Paarovu dragounskému pluku č. 2; raněn měl být v bitvě u Jičína (29. června 1866), viz Gefechte bei Jicin. Militär-Zeitung, XIX., 1866, n. 62, 528. Tady nepřesně zmíněn jako poručík Windischgrätzova pluku č. 2, takové číslo však nesl dragounský regiment Paarův; podle vzpomínek Františka Schwarzenberga bojoval Jaromír hrabě Bukůvka i v bitvě u Hradce Králové/Sadové (3. července 1866) během níž „ustřelili mu tam prst“ (viz ŠKUTINA 1990, 74–75; srov. BŘEZINA 2008, 101).
- ⁷ Byla dcerou zesnulého polního podmaršálka Friedricha Bianchi di Casalanza (1812–1865) a Leonhardy von Beckers zu Westerstetten. Svatba měla údajně proběhnout 20. dubna 1872 v tamním farním kostele svaté Krve, viz Personalnachrichten, Neues Fremden-Blatt 8, 1872, n. 104, 1; dle tvrzení dalších novin byl však šlechtický sňatek uzavřen až o osm dní později, tj. dne 28. dubna 1872, např. Grazer Notizen, Grazer Volksblatt 5, 1872, n. 88, s. 3; srov. Aus der Gesellschaft, Wiener Salonblatt 3, 1872, n. 16, 200. Matrika štýrskohradeckého farního chrámu sňatek neuvádí vůbec (viz Diözesanarchiv Graz-Seckau, Graz – Hl. Blut, sign. 629, fol. 149v, dostupné na: <https://data.maticula-online.eu/cs/oesterreich/graz-seckau/graz-hl-blut/629/?pg=150> [cit. 2. 12. 2022]).
- ⁸ Literatura udává jako místo Natáliina úmrtí Gorizii (např. BŘEZINA 2008, 144). To nicméně popírá matrika farnosti Dobromilice, dle níž měla Bukůvkova prvá manželka zemřít tamtéž na čp. 19 (tj. na zámku). Pohřební mši prominentní zesnulé celebroidal kojetínský farář Anatole hrabě d'Orsay (1826–1894).
- ⁹ Hrobka je součástí historizující pohřební kaple, jež vyrostla v blízkosti dobromilického farního kostela Všechny svatých a starého hřbitova. Michaelovi Zikmundovi hraběti Bukůvkovi se podařilo vyříditi

mešní indult (tj. povolení ke sloužení mši), který byl platný do roku 1891. Podle žádosti hraběte Bukůvky z 8. října 1880 měly být každoročně ve dnech 9. ledna, 25. března, 20. dubna, 27. července a 7. prosince v kapli slouženy zádušní mše za jeho zemřelou snachu hraběnkou Natálií (ZAO-O, fond ACO, inv. č. 63, kart. 4807, Stavby, přestavby a opravy filiálních kostelů a kaplí, Dobroměřice (1772–1928)). Ze zprávy dobroměřického faráře Dominika Škarudy, datované 19. únorem 1906, vyplývá, že Jaromír hrabě Bukůvka z Bukůvky nechával sloužit zádušní mši za svou první manželku pouze občas, zpravidla jednou za rok: „Objedná-li Jaromír hrabě z Bukůvky jednou do roka mši sv. za 1. svou manželku, ohlásí se mše sv. jako jiné v neděli předchozí, ve který den bude sloužena. V ten den v obvyklou hodinu zvoní se na věžce kaple s hrobkou na mši sv., při níž vždy někteří lidé bývají přítomni, aniž by jim v tom někdo bránil. Členové hr. rodiny při mši nebývají, poněvadž Jaromír hr. Bukůvky bytuje ve Val. Meziříčí v domě místodržitele hr. Žerotína a sestra jeho, Michaela hr. Desfoursová, zdržuje se většinu roku s dětmi ve Vídni“ (viz tamtéž).

¹⁰ Marie Agatha sv. paní v. Stillfried se narodila 15. ledna 1845 na zámku ve Vizovicích, viz MZA Brno, fond E 67, inv. č. 4912, pag. 226. Jejími kmotry byli vrchnostenský úředník Georg Speck a Josefína hraběnka Batthyány de Németújvár.

¹¹ Svědky se stali Egmont Axel zur Lippe-Weissenfeld (1841–1896) a Filip Karl von Redwitz (1845–1913), manželé Mariiných mladších sester Karoly Františky (1847–1925) a Heleny Hermíny (1851–1913).

¹² Nezvyklou podobu křestního jména Karolína/Karla patrně obdržela po mladší sestře své matky, Karole Františce sv. paní Stillfried von Rathenitz, provdané zur Lippe-Weissenfeld.

¹³ Dvůr i zámek původně označovalo čp. 211. V současnosti je tímto číslem označována pouze budova zámku, dnes dětského domova (čp. 211/20), zatímco objekty bývalého dvora nesou čp. 481/20; stavební historie objektu je komplikovaná a do budoucna vyžaduje podrobnější archivní výzkum.

¹⁴ Zůstává otázkou, kdo manský zámek obýval před příchodem Bukůvků. Vzhledem k tomu, že čp. 211 zahrnovalo jak zámek, tak přilehlý dvůr, nelze spolehlivě rozlišit, kde konkrétní nájemníci přesně bydleli. Jisté je, že byly objekty rozděleny na celkem tři byty. Sčítací operáty z roku 1880 udávají rodiny Franze Leipelta, Josefa Kuchyně a Anny Špůrkové – dohromady tenkrát v celém žerotínském areálu žilo 41 lidí a většina z nich se podílela na chodu velkostatku (viz MZA Brno, SOKa Vsetín, fond Okr. úřad VM, inv. č. 530, Sčítání lidu Val. Meziříčí 1880 (čp. 211)); po deseti letech byla situace podobná: na čp. 211 jsou uváděny domácnosti Heinricha Schneidera, jenž si od hraběte Žerotína pronajal celý dvůr a hospodařil na něm ve vlastní režii, Josefa Sarana a Františka Kremela (viz tamtéž, inv. č. 627, Sčítání lidu Val. Meziříčí 1890 (čp. 211)); odlišný obrázek panoval v roce 1900, kdy ke třem bytům přibyl ještě jeden a nejbližšími sousedy již tehdy bydlících Bukůvků z Bukůvky tak byly domácnosti nového nájemce dvora Hynka Bublíka, Karla Vosmanského, Josefa Skýpaly a Františka Mocka (tamtéž, inv. č. 724, Sčítání lidu Val. Meziříčí 1900 (čp. 211)).

¹⁵ Otcové Marie Agathy Bukůvkové a Karla Emanuela ze Žerotína byli bratřenci druhého stupně, přičemž svůj společný původ odvozovali od Jana Ludvíka hraběte ze Žerotína (1691–1761) a Marie Františky hraběnky z Herbersteina (1697–1763). Při pohledu na genealogické souvislosti pak není bez zajímavosti, že sám Jaromír hrabě Bukůvka z Bukůvky měl na Valašsku své kořeny – jeho předky z matčiny strany byli totiž Kaldtschmidtové z Eisenberku a Forgatschové, držitelé biskupského léna Choryně mezi léty 1653–1831.

¹⁶ Do jihotyrolského Merana rodina přicestovala např. v únoru 1913 (hrabě Jaromír s dcerou 15. února a hraběnka Marie Agatha 22. února; blíže Wiener Salonblatt 44, 1913, nr. 7, 10).

¹⁷ Za upozornění na novinový text děkuji Mgr. Zdeňku Pomklovi ze Státního okresního archivu ve Vsetíně.

¹⁸ Za upozornění na existenci manuskriptu děkuji Mgr. Ivaně Spitzer-Ostřanské z Muzea regionu Valašsko.

Archivní a písemné prameny:

Diözesanarchiv Graz-Seckau, Graz – Hl. Blut, sign. 629, fol. 149v.

Moravský zemský archiv v Brně, fond E 67 Sbírka matrik, inv. č. 4912, pag. 226.

Moravský zemský archiv v Brně, fond E 67 Sbírka matrik, inv. č. 4928, pag. 83.

Moravský zemský archiv v Brně, fond E 67 Sbírka matrik, inv. č. 8851, pag. 96, 185.

Moravský zemský archiv v Brně, fond E 67 Sbírka matrik, inv. č. 16945, pag. 121.

Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv ve Vsetíně, fond Musejní společnost Valašské Meziříčí (1883–1953 (1955)), inv. č. 11, Kniha návštěv.

Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv ve Vsetíně, fond Okresní úřad Valašské Meziříčí, inv. č. 530, Sčítání lidu Valašské Meziříčí 1880.

Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv ve Vsetíně, fond Okresní úřad Valašské Meziříčí, inv. č. 627, Sčítání lidu Valašské Meziříčí 1890.

Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv ve Vsetíně, fond Okresní úřad Valašské Meziříčí, inv. č. 724, Sčítání lidu Valašské Meziříčí 1900.

Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv ve Vsetíně, fond Okresní úřad Valašské Meziříčí, inv. č. 820a, Sčítání lidu Valašské Meziříčí 1910.

Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv ve Vsetíně, fond Okresní úřad Valašské Meziříčí, inv. č. 61, Sčítání lidu Valašské Meziříčí 1921.

Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv ve Vsetíně, fond Okresní úřad Valašské Meziříčí, inv. č. 1252, kart. 16, Pres 22/1905.

Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv ve Vsetíně, fond Okresní úřad Valašské Meziříčí, inv. č. 1252, kart. 18, Pres 64/1911.

Vzpomínky krásenského ogara, nepublikovaný manuskript.

Zemský archiv v Opavě, fond Sbírka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 11983, sig. VM I 56, list 96.

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc, inv. č. 63, kart. 4807, Stavby, přestavby a opravy filiálních kostelů a kaplí, Dobroměřice (1772–1928).

Tištěné prameny:

Das Vaterland 36, 1895, nr. 90, 5.

Die Zeit 11, 1912, nr. 3535, 7.

Die Zeit 11, 1912, nr. 3611, 4.

Feldblatt 1917, nr. 1052, 4.

Grazer Volksblatt 5, 1872, nr. 88, 3.

Grazer Volksblatt 8, 1875, nr. 56, 4.

CHRIST, L. – SPITZER OSTŘANSKÁ, I. (ed.) 2017. Městečko mých vzpomínek, aneb plkačky Leopolda Christa. Vsetín.

Mährisches Tagblatt 20, 1899, nr. 107, 4–5.

Militär-Zeitung XIX., 1866, nr. 62, 528.

Neues Fremden-Blatt 8, 1872, nr. 104, 1.

Noviny zpod Radhoště XIII, 1911, č. 27, 2.

Noviny zpod Radhoště XXXI, 1929, č. 49, 3.

Noviny zpod Radhoště XXXI, 1929, č. 51, 2.

KOLEKTIV, 1880: *Verordnungsblatt für das kaiserlich-königliche Heer. Neunundzwanzigster Jahrgang.* Wien, 443.

KOLEKTIV, 1882: *Hof und Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie für 1882.* Wien, 215.

Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí III, 1899, č. 3.

Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí III, 1899, č. 4.

Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí IV, 1900, č. 7 a 8.

Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí VI, 1902–1903, č. 11.

XVIII. zpráva cís. král. vyššího státního gymnasia ve Valašském Meziříčí, vydaná na konci školního roku 1897–1898, 1898, 78.

XX. zpráva cís. král. státního vyššího gymnasia ve Valašském Meziříčí, vydaná na konci školního roku 1899–1900, 1900, 77.

STREFFLEUR VON, V. (red.) 1865: *Österreichische Militärische Zeitschrift. VI. Jahrgang. Dritter Band.* Wien, 107.

Wiener Salonblatt 3, 1872, nr. 16, 200.

Wiener Salonblatt 38, 1907, nr. 17, 10.

Wiener Salonblatt 39, 1908, nr. 25, 3.

Wiener Salonblatt 40, 1909, nr. 3, 5.

Wiener Salonblatt 41, 1910, č. 7, 3.

Wiener Salonblatt 42, 1911, nr. 8, 5.

Wiener Salonblatt 44, 1913, nr. 7, 10.

Wiener Zeitung 1905, nr. 49, 1.

Literatura:

BALETKA, L. – MALÚŠEK, K. – ZETĚ, J. 2010: *Almanach. Sedm století Poličné (1310–2010).* Valašské Meziříčí.

BALETKA, L. – BALETKA, T. – ČERMÁKOVÁ, E. – POMKLA, Z. 2017: *Valašské Meziříčí.* Praha, 169–216.

BĚLÍK, P. 2016: „Za císaře a za vlast.“ *Dynastický a zemský patriotismus u moravské šlechty druhé poloviny 19. století.* Disertační práce. Brno.

BEZECNÝ, Z. 2005: *Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století.* České Budějovice.

BŘEZINA, V. 2008: *Rytířský stav v Čechách a na Moravě v raném novověku. Rod Bukůvků z Bukůvky od středověku do 20. století.* České Budějovice.

DORČÁK, P. – KRAMÁŘ, K. 2017: *Valašskomeziříčské kalendárium. Valašské Meziříčí.*

- HAZDRA, Z. 2015: Šlechta ve službách Masarykovy republiky. Mezi demokracií a totalitními režimy. Praha.
- HORČIČKA, V. – ŽUPANIČ, J. 2017: Šlechta na křižovatce. Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo-Mannsfeldové v 1. polovině 20. století. Praha.
- HOSÁK, L. 2004: Historický místopis země Moravskoslezské. 2. vydání. Praha.
- HUPKO, D. – JANÁČKOVÁ, I. – TIHÁNYI, J. 2012: Koniec starých čias. Poslední Pálfiovci na hrade Červený Kameň 1848–1948. Komárno.
- JELÍNKOVÁ HOMOLOVÁ, D. 2017: Šlechta v proměnách. Osudy aristokracie v Československu v letech 1918–1948. Praha.
- LIDÁK, P. 2020: Obživa a zaměstnání v Zašově. In: FIŠER, Z.: Zašová v proměnách času. Zašová, 364–401.
- MAŠEK, P. 2008: Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Od Bílé hory do současnosti. Díl I. A – M. Praha.
- MATYÁŠ, J. 2016: Role muzea na přelomu 19. a 20. století na maloměstě. Příklad Valašského Meziříčí (1884–1914). Acta Musealia XIV, č. 1–2, 44–59.
- MRÁZOVÁ, K. 2009: Působení Milosrdných sester sv. Kříže v moravské provincii v letech 1872–1922. Bakalářská diplomová práce. Brno, 239–269.
- MUSIL, F. 2015: Neznámé zámky Moravy a Slezska. Ostrava.
- PILNÁČEK, J. 1930: Staromoravští rodové. Vídeň.
- POLÁCH, D. 2014: Historie zámku a panství Třemešek. Štíty, 26–59.
- POMKLA, Z. – VAŠÍČKOVÁ P. 2002: Období první republiky 1918–1938. In: NEKUDA, V.: Okres Vsetín. Rožnovsko – Valašskomeziříčsko – Vsetínsko. Brno.
- ŠKUTINA, V. 1990: Český šlechtic František Schwarzenberg. Praha.
- ŠMÝD, B. 1970: Naše město na přelomu epoch. Valašské Meziříčí od minulosti k dnešku, 2, č. 1, 25–29.
- ŠVAŘÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, R. 2007: Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století. Praha.
- VAVŘINOVÁ, V. – ŽUPANIČ, J. a kol. 2016: Volný čas objektivem šlechty. Praha.
- VOCELKA, K. – VOCELKA, M. 2015: František Josef I. Císař rakouský a král uherský. Praha.
- ŽUPANIČ, J. 2006: Nová šlechta Rakouského císařství. Praha.

